

ציון לשבח

ההלן ציון לשבח שניתן על ידי ראש המטה הכללי:

הנני לציין לשבח את: אזרח כהן דב

אזרח ארנון מנחם

על גילוי אומץ לב ודבקות במטרה בבצעם חריש תחת אש אויב יעילה בנחיתות קרקעית מוחלטת.

צבי צור, רב־אלוף
ראש המטה הכללי

כ"ו חשוון תשכ"ב (5 נוב 61)

רוח הלחימה במערכת „קדש“

מאת סא"ל מרדכי בר־און

ניצבים ממתנים בקוצר־רוח כמו סוסי־מרוץ לפני קו ההתחרות, והנה מלה — והכל מתחיל להתגלגל ולנוע. ברגע כזה יכול אתה לחוש בעליל את הכוח, כאילו אפשר היה למשוך בידים.

כיומיים לאחר אותו מעמד יצאה מלשכתו של מפקד הכוחות המצריים פקודת הנסיגה אל מעבר לתעלת־סואץ מערבה. גם זו היתה פקודה, דיבור שיצא מפיו של מפקד, וגם הפעם נזדמן לי לראות במו עיני מה עלתה לה לאותה פקודה, מה היתה דמותם של המעשים שנולדו מאותו דיבור. מי שעבר באותו יום, וביום שלאחריו, לאורך כביש רפית—אל־עריש—קנטרה, מי שראה את מאות כלי־הרכב שנתקעו זה בזה או בחול, כשזועת הבהלה נשקפת, כביכול, מברזלם המעוות, מי שראה את אלפי החיילים המצריים המשרכים את דרכם לכל עבר, אחוזי רעדה כהלומי רעם, מי שראה את רבבות פריטי הציד שהושלכו בצדי הדרך על־ידי הגייסות המצריים שנסוגו על פי אותו דיבור — יכול היה לראות במו עיניו את ההבדל העצום שבין פקודה לפקודה, את התהום המבדילה בין מפלה לנצחון, אשר לאחר בחינת כל הגורמים והנסיבות, תמציתו — רוח הלוחמים. שהרי כוחה של פקודה אינו נוצר עם פליטתה מפיו של המפקד. רק מפקד היודע את יכולתם של חייליו, ולכן יכול להיות סמוך ובטוח שהחלטותיו תתגשמן עד לתג

בבוקר היום הראשון של מערכת „קדש“, הזדמנתי אל קבוצת הפיקוד הקדמית של אלוף פיקוד־הדרום אסף שמחוני ז"ל. פגשנו את אסף כשהוא עומד ליד מכונית־הקשר שלו על גבעת טרשים שנשקפה אל אם הדרך היורדת מגבול ישראל ליד בארותיים, דרך משלטי הסבכה בואכה קדש־ברנע. האדמה רעשה מהמית טורי השריון שהיו שועטים קדימה להרוס — אל מרחבי חצי־האי אשר שערינו נקרעו לרנחה על־ידי יחידות הרגלים שעות מספר לפני בואנו. יחידותיו הקדמיות של השריון התגברו זה עתה על אחד המחסומים הכבדים בכביש קוסימה—אבו־עגילה, וכבר היו מקיימים את המגע הראשון עם המתחם המצרי העיקרי באום־שיחאן, במרחק של כ־40 ק"מ בעומק שטחי האויב.

צופה אל הכוח האדיר המתגלגל והולך לעיניו, מאזין לרשתות הקשר הרוחשות דוחות מסעירים על מהלכו המסחרר של הקרב — עמד שם אסף כמוקסם; כהלום משכרון העצמה שהותנעה והשתחררה מקפאונה, מן המעשים הגדולים שיצאו מן הכוח אל הפועל על פי דיבור אחד, קצר ונחרץ, שיצא מפיו אל תוך המקרופון.

„מי שלא התנסה בכך“, אמר לי פעם קצין בכיר בשריון, „יתקשה לדמות לעצמו את הסיפוק העמוק שחש מפקד הרואה לנגד עיניו איך מלה אחת היוצאת מפיו הופכת כהרף־עין למעשים גדולים ונחרצים. מאות כלי־רכב ואלפי חיילים

דברים בנתיחת הספריה להספריה־צבאית ע"ש אסף שמחוני

האחרון, יכול גם לחוש אותו סיפוק עמוק עליו דיבר מפקד-השריון. אך בטחון זה בגייסות הלוחמים ובנאמנותם הבלתי מסויגת לפקודה הניתנת, היא מהות הנוצרת ומתחשלת קור לקו במשך ימים רבים של טרם-קרב. זו היא מהות שצמיחתה בלבותיהם של אלפי לוחמים. זו היא המהות, שרק בהיותה נטועה בקרבו של העם הלוחם, היא מקנה משמעות לתבונתו ולתושייתו של הפיקוד; ואם היא נעדרת — לעולם לא יוכל המנהיג לדעת מה תהיה תוצאת הכרעותיו. (אפילו היתה פקודתו פקודה של נסיגה).

דברי יהיו מוקדשים לנסיון לנתח מהות זו, לרדת לחקר רוח הלחימה שלנו במבצע "קדש".

קונפוזיציון אמר פעם: "הדברים הממשיים ביותר בחיינו הם דברים שאין בהם ממש". דברים אלה יפים הם גם לגבי רוח הלחימה. אין פלא, שדוקא גורם עיקרי זה מתוך כלל הגורמים המשפיעים על הקרב, זכה רק למעט ניתוח מדעי מדויק.

בתקופת מלחמת-העולם השניה, ואחר כך במלחמת קוריאה, נעשו מספר נסיונות לשפר את מיתודות החקירה בנושא זה ולהעלותה לסטנדרטים מדעיים מקובלים. ואף-על-פי-כן, נשארה שאלת רוח הלחימה בבחינת קרקע שטרם נגאלה. ועם כל הצעדים שנעשו ושעשויים להיעשות בעתיד, מסופקני אם אפשר יהיה אי-פעם לגאול אותה גאולה שלמה.

מכל מקום עלי להודות מראש שלרעיונות שאנסה לפתח בהצאתי זה, אין כל יומרות של דיוק מדעי. אין הם אלא פרי עינו של מי שזכה לראות את הדברים מתהווים ונעשים, ברמות שונות בעת ובעונה אחת, וניסה תוך כדי כך לתת את דעתו על חקרם ופשרם.

דבר המובן מאליו הוא, שצבא מנצח — רוחו רמה, ואילו צבא שנכשל רוחו שפלה. לכאורה כל ערכה של אמירה זו, רק בתיאור מצב שלאחר מעשה. שהרי משפט כגון: "הרוצה ברוח לחימה גבוהה — ינצח בקרב", יישמע כדבר שטות. אך לא היא. אמת חשובה טמונה במשפט זה, והמסקנות הנובעות ממנה מועילות ומרחיקות לכת.

דעה מקובלת גורסת, שעמים וצבאות שהובסו שואבים תעצור מות נפש מחרפת הכשלון, ובבקשם נקם. הם מגבירים חילים ועתידים לנצח. בסיבוב שני, ההסטוריה הכללית, וכן גם ההסטוריה שלנו, מלמדות אותנו את ההיפך: צבא שהובס, אם לא יבואו גורמים אחרים ויבטלו את השפעתה הרוחנית של התבוסה, מובטח לו שיאבד את בטחונו העצמי, ישקע בסכך של מריבות והאשמות הדדיות ויאבד את האמון שחייב לשרור בין הפיקוד לחיילים; אחרי כך, בצאתו לסיבוב השני, ינהג בזהירות מופרזת ויעדיף את הכמות על האיכות, את הבטחון על המהירות; ואילו חייליו וקציניו, בין אם היה להם עצמם חלק בכשלון הקודם ובין אם שמעו את שמעו בעקיפין בלבד, תהיה עליהם אימתו של האויב שניצחם בעבר ורוחם תהיה פגומה. צבא שניצח, שנוכח בכושרו וביכולתו להתגבר על כל הסכנות והמכשולים ולהגיע למקום שביקש להגיע, שואב עוז ממסורת הנצחון, לומד לדעת את יכולתו, ולוחמיו רוחשים בטחון בעצמם, בכלי נשקם ובמפקדיהם. אין לך גורם החשוב להרמת רוח-הלחימה מאשר הבטחון האמיתי, היציב

והמבוסס של צבא ביכולתו למלא את המשימות המוטלות עליו.

האופנסיבה רבת התנופה של ה"הגנה" במלחמת הקוממיות (החל ממבצע "נחשון" ועד פלישת צבאות-ערב) שנועדה להגן שים את "תכנית ד" המפורסמת*, נתנה הזדמנות לכל החטיר בות לנצח בקרבות קליס-יחסית ולשאוב עידוד ובטחון עצמי מנצחונות אלה. לבד מחשיבותה האסטרטגית, שימשה אופנסיבה זו גורם ממדרגה ראשונה לחיסון רוח הלוחמים. ולא זו בלבד: היא הקנתה לנו נכס חיוני, אשר עמד לנו שעה שניתחו עלינו המהלומות הראשונות עם פלישת הצבאות הסדירים, במחצית השניה של חודש מאי. לוחמי אותם ימים זוכרים ודאי את הרושם המדכא והמדכך שהשרו כשלונות ראשונים, כגון נפילת הל"ה, מפלת השיירות ביחיעם, חולדה ונבי-דניאל. רק השתתפותם של רבים מאתנו בכיבוש הערים והכפרים הערביים בשלהי אפריל ובתחילת מאי שחררה אותנו מן המועקה והחזירה לנו אותו נכס חשוב הקרוי בטחון הגייסות בעצמם.

רוח הלחימה של "סיני" חושלה בראש וראשונה על-ידי נצחונותינו בפעולות התגמול בשנה שקדמה למערכה. אין להבין לא את הביצוע של מערכת "קדש" ולא את תכנונה, אלא לאור הצלחותינו בחוסאן, בח'ייניס ובעזה.

שתי פנים להשפעת ההצלחה-בקרב על רוח-הלחימה. האחת מבחינת הלוחמים והשניה מבחינת הפיקוד. תנאי חשוב לכך שהלוחם יעשה לחימתו באמונה, מתוך התלהבות ומשמעת — שיהיה מאמין לפני צאתו לקרב בשלושה דברים: שמשוגל הוא לבצע את הנדרש ממנו; שיש סיכוי סביר שיחידתו תבצע את משימתה; שיש לו עצמו סיכוי לצאת חי מן המהומה. אך יש ענין שחשיבותו אינה נופלת מזה האחרון. שתי טעויות עלול הפיקוד לעשות בעת קרב. האחת — להפריז ביכולת הגייסות ולדרוש מהם דרישות שאין הם מסוגלים לעמוד בהן. והשניה — להמעיט בהערכת יכולתם הריאלית, ולנהוג משום כך, וזהירות מופרזת, להחמיץ הזדמנויות, לבזבז כוח, לסרב את המערכה, להאיט את קצבה ועל-ידי כך לאבד את הנצחון.

בקרב צבאות סדירים ונתיקים רונחת בעיקר הטעות השניה, וסכנתה חמורה משל הראשונה. אין זה מענינה של הרצאה זו לנתח את פעולתם של צבאות צרפת, ואנגליה במלחמתם בסואץ. אך אפילו מתוך עיון שטחי במהלכי-הקרב שלהם, מתברר שזהירות מיותרת וחששנות היו בעוכריהם. הכוח שערכו לקראת המערכה היה מופרז, הפצצותיהם היו ממושכות מדי, התקדמותם אטית מדי ותכניות-הקרב שלהם שגור תיות וחסרות. העזה מכדי שתוכלנה להקנות להם נצחון. גדולת הפיקוד של צה"ל בכל רמותיו היתה בכך, שידע בדיוק את יכולת גייסותיו ושתכנון המשימות והטלתן על היחידות נעשו מתוך חישוב קפדני שמיצה את מלוא יכולתם הפוטנציאלית. רוח-הלחימה של הגייסות ענין חשוב הוא, אך לא פחות חשוב מכך שהפיקוד ידע לחוש רוח זו ולמדוד אותה בקנה-מידה של עוצמה.

* "תכנית ד" — שמה של תכנית אופרטיבית שנובדה על-ידי מפקדת ה"הגנה" בחודש מרס 1948 להשתלטות על הארץ כולה בנסיבות מתאימות. — המער.

לוח לציון דרכו הצבאית של אסף שמחוני
הוכן ע"י ארכיון צה"ל

„אסף, מפקד הדרום בימי מערכת, סיני' — בהם נעשתה הסטוריה בתולדותינו, רק במקצת פחות מאשר במלחמת־הקוממיות — הסטוריה זאת תוצאותיה אנו מכירים היום ועוד נכיר בעתיד — לא בספריה להסטוריה־צבאית יונצח זכרו. זכרו הונצח בעצם־ההסטוריה־הצבאית של עמנו.”

ד. בן־גוריון, בפתיחת הספריה להסטוריה צבאית, על־שם האלוף אסף שמחוני.

שהחייל אינו חושב על לינקולן או על ג'פרסון בשעות הקשות של מבחני חיים או מות, הרי שדמותה של התשתית הרוחנית, עליה צומחות חיותיו, נקבעה במידה לא מועטה על־ידי ערכי יסוד אידיאיים ופוליטיים, ושצדקת הענין שלמענו הוא לוחם הנה גורם חיוני במוטיבציה הנפשית שלו שעה שהוא יורה, רץ, מופגז, נפצע, או נופל בשבי.

מבחינת תודעתו של האזרח הפשוט, מבחינת מניעיו הנפשיים של הלוחם העברי — להבדיל מיוכחים פוליטיים על פרוגרמה זו או אחרת — מעולם לא נתקלנו בארצנו בקשיים אידיאולוגיים מיוחדים. מעבר להתנצחויות המפלגתיות בגל־גוליהן השונים בתולדות הישוב העברי בארץ, היתה לעם אמונה בריאה וברורה בצדקת עניינו והבנה מלאה לגבי מטרות מלחמותיו. מסכת הגבורה הנפלאה של מלחמת השחרור ניזונה מאמונה עמוקה זו. תחושתם של „הניצבים וגבם אל הקיר“, הציתה בלב כולנו שלהבת הקרבה ותעצומות נפש, שהיו למופת ולפלא.

גם דור הלוחמים של „סיני“ היה חדור אמונה בלתי מסויגת בצדקת מלחמתו. אך יש טעם לבחון ענין זה יותר מקרוב ולעיין בתהליך הינצרה של תודעה זו. משום שבמערכת „סיני“ היתה ישראל, במובן הטכני־פורמלי, התוקפת. והנסיבות הפוליטיות, שבה נולדה מערכת זו, היו לכאורה יותר מסובכות ושנויות במחלוקת מאלו של מלחמת השחרור.

ידעיה זו שידע הפיקוד של צה"ל את יכולת גייסותיו לא היתה תיאורטית, אלא הסתמכה על סטנדרטים־של־לחימה שנוסו, נבחנו ונקבעו במשך חודשים רבים של לחימה זעירה לאורך הגבולות, תוך נסיון מתמיד להעזיז יותר, להרחיב את המערכה ולהציב רמות גבוהות יותר של יכולת. זכות יתרה בענין זה יש ליחידת הצנחנים ולמפקדיה. היה זמן שנמתחה בצה"ל ביקורת על המטה־הכללי על שהיה חוזר ומטיל את ביצוע רוב פעולות־התגמול על מספר קטן של יחידות מעולות. „צריך לתת גם ליחידות אחרות הזדמנות לחשל את רוחן ולהתנסות באש“ — טענו הטוענים.

השיקול העיקרי שדחף את המטה־הכללי להטיל את רוב המשימות, חוזר והטל, על מספר מצומצם של יחידות, נבע מהצורך המדיני לודא הצלחה בכל מחיר. אך היה גם שיקול שענינו — טיפוח רוח־הלחימה. הבעיה לא היתה כיצד לאפשר לעוד אלף או אלפים חיילי שירות־חובה וכמה עשרות קציני צבא־קבע לאמן ידיהם למלחמה. הרי אף אם שותפו יחידות סדירות אחרות בפעילות, לעולם לא היינו יכולים לשתף בהן את מערך־המילואים, שהוא רובו ועיקרו של הצבא בעת מלחמה. הבעיה היתה כיצד לקבוע סטנדרטים גבוהים ללחימה, ולתת פומבי להצלחתם ולגבורתם של הלוחמים שיתפשטו כמופת וכמקור של אמונה ובטחון לכלל הלוחמים של צה"ל, ויהיו על־ידי כך משמשים נר לרבים. כשלון בפעולות תגמול עשוי היה לערער את הרוח ולהטיל ספק בבטחוננו בעצמנו, ואילו הנצחונות שניצחנו, והאופן שבו הושגו, הפכו עד מהרה לנחלת הכלל.

הבה נבחן עתה את שאלת התודעה הרעיונית של הלוחמים. לאחר מלחמת־העולם רוחה נטיה בקרב סוציולוגים אמריקאים למעט בערך ההזדהות התודעתית של החייל עם מטרות המלחמה. או, בלשון אחר, ירדה בעיניהם חשיבותן של האי־דיאולוגיה ושל האינדוקטרינציה הפוליטית של הגייסות הלוחמים. בעוד הרוסים מעמידים את עיקר עבודתם החינוכית על פעולתו של הפוליטרוק, הושם הדגש בקרב הצבא האמריקאי על פעולות בידור ושעשוע. באה המלחמה בקוריאנה, וטפחה על פניהם. גנרל ס. ל. א. מרשל חשף במחקריו מספר אמתות שהפתיעו את הנהגת הצבא האמריקאי. הוא גילה שמחמת היעדר מוטיבציה נפשית אין החייל האמריקאי משתתף בקרב באופן פעיל, וכמות האש המיוצרת על־ידי היחידות מהוה רק אחוז קטן מיכולת היצור הפיסית ואינה עולה בקנה אחד עם צרכי הקרב. במלים אחרות, החייל האמריקאי אינו יורה די הצורך ואינו מפעיל את נשקו, משום היעדר הדחף לעשות כן. אך יותר מכל הפתיעה את האמריקאים התנהגותם של חייליהם אשר נפלו בשבי הקומוניסטים. פרופיסור קינקייד פירסם מחקר מאלף בספרו „In Every War But One“ וקבע שאחד הגורמים העיקריים לכך שהחייל האמריקאי הממוצע נשבר בקלות ונטה לשתף פעולה עם שוביו הקומוניסטיים, אף ללא לחץ פיסי או פסיכולוגי גדול, היה היעדר חיסון אידיאולוגי מוקדם. לחייל האמריקאי הממוצע לא היתה נהירה צדקת מטרות המלחמה של ארצו, הוא לא הכיר את האויב לאשורו ולא הוכשר לעמוד בפני הלחץ הרעיוני של האידיאולוגיה הקומוניסטית. האמריקאים נוכחו לדעת שאף־על־פי

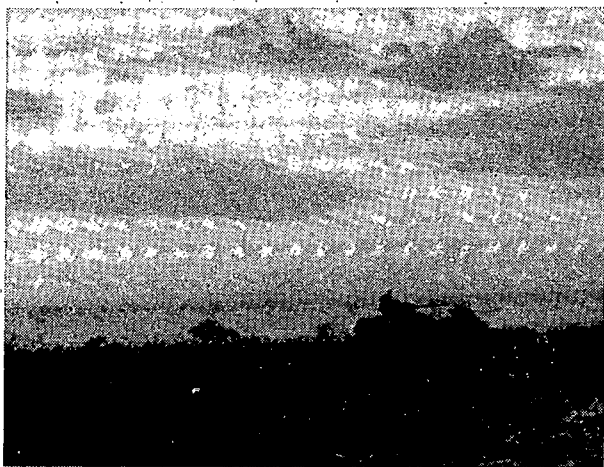
"...המצב הבטחוני, כפי שאת רואה, מחמיר בכל רגע. ברגעים כאלה מתחיל לפעום בי הרגש הפטריסטי, האהבה לעם, למוֹרֵ לדת ואני מוכן להקריב את חיי על מזבחה... אני מרגיש כי המולדת זקוקה לי ולחברי, ועל זאת אני גאה..."

אפילו חיילי מילואים נדבקו באותה רוח מריירה:

"...אילו היה בגוריון כאן" — כותב רב־טוראי אחד לאשתו בחורף 1956 — "היה כבר מזמן מחליט לעשות משהו... אני אוהב מלחמות, ולנשק מזמן חדלתי להתלהב. אבל לעמוד ולזכות, זה הורס את העצבים. לפעמים יש רצון לקחת ולגמור עם הכל, אחת ולתמיד, כדי שלא נצטרך בכל פעם לקום וללבוש את המדים, שלא נצטרך לפחד פן ארצות־ערב יתקפנו, פן יזרקונו לים."

דברים נלהבים ומפורשים אלה, המבטאים הלך־רוח של אנשי בני חוגים חברתיים ופוליטיים שונים, מעידים על אמור־נתם העזה של חיילי צה"ל בצדקת מלחמתם ועל הבסיס הרעיוני והמוסרי של אמונה זו.

אשר לרוח ששררה בימי המבצע עצמו, יש בידי דוגמאות הרבה הנותנות ביטוי להתפרקותו של אותו מתח צבור.

השריון תוקף

בחרתי קטע מדוח שחובר במשותף עליידי צות טנק שהשתתף בקרב העז על משלטי אביר־עגילה. שמות אנשי הצות מדברים בעדם:

"...מפקד — קונפורטי, תותחן — דהבני, טנק־קשר — יוסף אברהם, מקלען — שבתאי כהן, נהג — מרדכי אוסטל. — — — כביש קוסימה—אביר־עגילה רעד תחת שרשראות הרכב הכבד של פלוגתנו, אולם יותר מכך רעד לבו של כל אחד מאתנו. לא רעד של פחד היה זה אלא התרגשות התוקפת כל חייל היוצא לטבילת־אש ראשונה... בעוד אנו נעים על גבי הרכב הכבד נשמעה הפקודה: 'היכו ליירי' — ידענו שזה הרגע, ובהתקבל פקודת האש התחלנו להמטיר אש על מחנה האויב שנתגלה לעינינו. הצות פעל היטב, לפי הוראותיו של המפקד מוני. זחל אויב וכמה נושאי־ברז נעים על הכביש. עינו החדה של מוני מבחינה בהם והתגובה באה במהירות. אנו שולחים לעברם פגזים והופכים

לשם הבהרה ברצוני להדגיש, שאיני עוסק כאן בדיון פוליטי, אלא אך ורק, בנסיון להבין, כהסטוריון, את מערכי־הנפש והמניעים הפסיכולוגיים שפעלו במערכת "סיני". נושא דברי אינם מנהיגים פוליטיים כי אם המוני העם והלוחמים מן השורה.

דומני, כי נוכל להסכים שבכל מלחמה תהיה עדיפות רוחנית לאותו צד שמהבחינה המוסרית, להבדיל מן הבחינה הטקטית או האסטרטגית, הוא נמצא בדפנסיבה. הצד המאמין בתוס־לב שמעדיף היה את השלום ורוצה היה להקדיש את מיטב מאמציו לעיסוקים של שלום, ושרואה את המלחמה כאילו נכפתה עליו שלא מרצונו עליידי אויבו — צד זה שואב הרבה תעצומות־נפש מהתחושה העמוקה של צדקתו ומה־הכרה שנעשה לו עול עליידי אויביו. מתוך מרי עמוק של מי שעושה בעל־כורחו דבר מאוס עליו, מתלבה בלבו שלהבת טינה ורצון לפרוץ את הסורגים בנגיחה אחת עזה ומוחצת.

לאחר שעיינתי רבות בביטויים שונים של הלכירות ששררו במערכת "סיני" ובשנה שקדמה לה, באתי לידי מסקנה כי למרות הסתייגותם של חוגים פוליטיים אחדים, ולמרות העובדה שזמן הבחינה האסטרטגית, ולא כל שכן מן הבחינה הטקטית, היתה ישראל היוזמת והתוקפת — היתה מערכת "סיני" בתודעתו של הלוחם הישראלי מערכת־הגנה שנכפתה עליו עליידי אויביו ולמורת רוחנו, ועובדה זו היא שעוררה בלב הלוחמים את אותה רוח מרי והציתה אותה שלהבת של תחושת צדק ששכנו בקרבנו בשנת תש"ח.

חלק ניכר מאותו מרי אינו אלא משקע שנצטבר בלב העם, רובד על גבי רובד, במשך שבע שנים של "לא שלום ולא מלחמה" אשר קדמו למבצע. סגורים בתוך מעגל שנאה, מבור־דדים מכל עבר, דחוקים אל פינתנו, יגעים מטרדות האויב על הגבול, הצטברה והתחזקה בקרב העם תודעה חרישית של טינת הצודקים. למרות פלפוליהם של אוביקטיביסטים שונים שבתוכנו, אשר ניסו להבין גם את צדקתו של האויב, ידע העם כולו בחושי הבריאים ידוע היטב מי כאן הצדיק ומי הרשע. והנה באה העסקה הצ'כית־מצרית, ועמה הידוק טבעת החנק בגבולות, בלילות, במיצרי־הים ועל מימי הירדן. התר־דעה החרישית של טינת הצודקים הפכה בלב העם לשועה חיה ובווערת של הנרדפים על צוואר. זה היה אינטרס כללי במובן הדמוקרטי ביותר של המלה, היינו — האינטרס האישי של כל אחד ואחד בעם.

בקשר עם מחקר שערכתי בנושא קרוב לעניננו, ליקטתי כמה וכמה מכתבים ששלחו חיילים למשפחותיהם או לחבריהם באותה שנת חרדות. הנה קטע ממכתבו של צנחן לחברו שנכתב כשנה לפני המבצע:

"...דם יהודי נשפך, חוצפת המצרים, עוברת כל גבול. כשלעצמי מטבעי שונא אני שפיות־דמים ואכזריות. אך דיי! עד הנה! יותר אסור לתת בשום פנים ואופן! אין פה מקום לשתדלנות. נוכחנו לדעת שאין זה מועיל, ואם יגיעו הדברים למלחמה גלויה, נלחם וננצח. על בטוח — ננצח. ברירה אחרת אין. אינני מקשקש סתם דברי מליצות גבוהות, זהו הלך הרוח שלי, של החברה, של כולם... הרצון הוא אחד ומשותף לכולנו כרגע: לצאת, לפעול, לעשות..."

וחייל אחר מחיל־הרגלים כותב לחברתו:

אותם לנרות חנוכה בשלושה ממדים. מרדכי הנהג גם הוא לא הכזיב (שימור לב), זהו האשכנזי היחידי בצות ודוקא הוא נזקק לאישור שאכן לא הכזיב; ברגל בטוחה הוא לחץ על דושת הבניין, החיש את מהירות הטנק ואנו נכנסנו ללהט הקרב, ואפססוזה האופפת כל חייל אפפתנו. יוסף הקשר הפעיל את מכשירי הקשר ביעילות וטען את הפגזים במהירות. שבתאי המקלען קצר במקלעו מצרים לאין ספור כשעל שפתיו חיכו והרגיל ובפיו השיר, לקוצרים הידד".

לאנינייהטעם שבתוכנו יישמעו דברים אלה חריפים, ואולי אף ברוטליים במקצת. אולם אל נשכח שאין אלו הלכירות שטופחו עליידי מישור במכוון, ואין הם ביטוי לחננתו של בודד. הדור שנלחם ב"סיני", פקעה סבלנותו והוא ביקש לחרוג מן המיצר. מבחינתם הנפשית של הלוחמים היתה מערכת "סיני" — מרד. מרד בכוחות הרשע, התקוממות עממית שהיא תולדה של דכאון נפשי, שנצטבר וגאה במשך שנים והפך כוח איתנים.

סקרנו עד כה שני גורמי יסוד המעצבים את רוח הלחימה: את גורם בטחון הגייסות בעצמם והגורם שאפשר לכנותו בקצרה צדקת הלחימה. נעבור עתה לבחון גורם שהנו אולי יסודי עוד יותר משני הקודמים, אלא שעוד פחות מהם ניתן הוא לבחינה מדעית מדוקדקת. גורם זה הריהו טיב האדם הלוחם כאדם וטיב החברה הלוחמת כחברה.

בחדש נובמבר 1955, כשנה לפני מבצע "קדש", התחולל קרב על משלטי הסבחה, שבו כבשו יחידות צה"ל את מוצבי האויב, השמידום, שבו שבויים רבים ולקחו שלל רב בכלי נשק ואפסניה, וכרגיל בפעולות התגמול — נסוגו עם שחר. היה זה נצחון צבאי חד וחלק. והנה, להפתעת רבים הפך עם בוקר הנצחון הצבאי של ישראל לנצחון תעמולתי של מצרים. בתגיגיות רבה ביימו המצרים התקפת נגד כבדה על המוצבים הריקים, שפוגו כבר עליידי כוחותינו, ובתום התקפת הסרק דיווחו לעולם כולו על מאתיים הרוגים ישראלים. עתונאים זרים ונספחים צבאיים הוטסו במטוס מעל איזור הקרב, והגויות המצריות שנשארו מהלילה הקודם הוצגו כגויות ההרוגים הישראליים. תוך שעה קלה הופץ השקר בעולם כולו ועשה לו כנפיים עד כדי כך, שאפילו ישראלים, אשר שהו בחוף לארץ, נטו לשעה קלה להאמין בבדזה והוכו בתדהמה. בינתיים שכח העולם את כל הענין ואולי גם למד לדעת מהי האמת, אך בשנתון הממשלה של קצ"מ משנת 1960, בסקירה ההסטורית על יחסי ישראל—ערב עדיין מופיעה הבדזה במלואה. מתקבל על הדעת שמצרים רבים מאמינים עדיין בבדותא זו שאמנם אותו קרב היה נצחון מצרי מזהיר. אך אין כל ספק שהחיילים והקצינים המצריים שלחמו שם יודעים את האמת, ואין גם ספק שבמועדוני הקצינים ובחדרי האוכל, סופר הסיפור הנכון, ואותו אלחוט נעלם המפץ שמועות בקרב כל צבא בעולם פועל היטב גם בצבא מצרים. ואם אין יודעים החיילים הפשוטים — הרי הצמרת ודאי יודעת את האמת לאמתה.

פעמים רבות הזדמן לי להאזין למערכות הקשר של פעולות התגמול שלנו. בשעות האחרונות של הקרב היו מפקדים שונים מדוחים על התוצאות וההשגים. תופעה אחת היתה

חוזרת ונשנית תמיד: המפקדים שלנו נוהגים היו לדווח בדייקנות קנאית רק על דברים שראו בעיניהם ממש, ומאחר שבגלל המולת הקרב ואפילת הלילה היתה ראייתם מוגבלת, היו הדוחות הראשונים על הנזקים שנגרמו לאויב מאכזבים בדלותם. רק עם בוקר, כשעלה בידנו לצלם את האוביקטים או כשהחלו להגיע לידנו דוחות המודיעין, התברר שהנזק היה גדול פי כמה וכמה מן האומדן הזהיר של ליל הקרב עצמו. במשטרת חניוניס, שמרביתה נהרסה בפעולה, נהרגו כשבעים מחיילי האויב. בשעות המאוחרות של אותו לילה דיווח מפקד הפעולה על הריסת אגף אחד בלבד, ועל 7-8 הרוגים מקרב חיילי האויב.

הבאתי השנאה זו, בענייני אמת ושקר, משום שחושב אני שהענין רב-חשיבות הוא בניהול צבאות ובעיצוב רוח הלחימה, ומשום שחושב אני שהוא סימפטומטי לאותו ענין הקרוי טיב האדם והחברה. מפקדי צבא שאינם יכולים לסמוך על מהימנות הדוחות של הדרגים הנמוכים לעולם לא יוכלו להור לייך את צבאם לנצחון, משום שלעולם לא יהא להם בטחון במשמעותה ובתוצאותיה של פקודתם. השקר אינו רק פגיעה בערכי מוסר, אלא רעל המשתק כל פעולה חברתית תקינה, קל וחומר, פעולה חברתית מסובכת וקשה כפעולתו של צבא במלחמה. דרך השקר היא גם דרך דוסטרית. הסגן שלא ביצע כראוי את הפקודה שקיבל, אך דיווח דוח מסולף ומסר על דברים שלא עשה, לומד עד מהרה שקל יותר, בטוח יותר ואין בכך שום סיכון — לא מצד האויב ולא מצד מפקדיו — לבצע פקודות על הנייר בלבד, משום שמפקדיו ומפקדי מפקדיו נוהגים כמותו, ומוליכים את השקר למעלה. משהגיע השקר לקצה הפירמידה, חוזר הוא בחזרה בצורת הודעות ופרסומים של העתונות הממשלתית, הצהרות המנהיגות ול- עתים מלוות אפילו הענקת אותות הצטיינות של סרק. השקר חוזר ומחלחל כלפי מטה, ומגיע אל אותו הסגן — אלא עתה נושא השקר הפרטי שלו גושפנקא מקודשת של ההנהגה הגבוהה. ואכן, זו דמותו של צבא הגומל על כשלונות בפר- סים, המעניק דרגות למפקדים שסרזו, המנהל עניינים על-פי חשבונות אישיים וגורמי תעמולה ודורשם, ולא על פי הקרי- טריון היחיד שהוא יפה לצבא — כושר הלחימה.

אין איפוא פלא בכך שבמשך המבצע כולו לא נעו ולא זעו צבאות ירדן וסוריה, אף-על-פי שהיו קשורים עם מצרים בחוזה הגנה שאך זה נחתם. גבולם עמנו היה אף שקט מאשר בימים כתיקונם. אך בדיווחים דיווחו על מעשים גדולים שלא היו ולא נבראו. פעולת הסבחה שצוינה לעיל באה בעקבות תגמול מצרי על פעולה ישראלית בתחומי סוריה. תגמול זה נועד להפגין את האחדות הערבית. אם יכולים המצרים להפגין אחדות עליידי דיווח כזב על מאתיים הרוגים יהודים באוקסר בר- 1955 — מדוע לא יוכלו הסורים להפגין אחדות באוק- סובר 1956 עליידי דוחות כזב על פעולות צבא שלא היו ולא נבראו. במאמר שפירסם נאצר על המלחמה ב"סיני" הוא מוסר על 30 הפצצות כבדות שהפציץ חיל-האוויר המצרי את תל-אביב ועל הרס רב שנגרם לעיר. איני יודע מה חושב המצרי הפשוט על הודעה זו, אך אנשי חיל-האוויר המצרי, היודעים יפה שרק מטוס אחד משלהם הטיל פצצה אחת במ- קום אלמונים, למדו ודאי איך אפשר לרכוש תהילה בלי סכנות.

ברם, משמעותו העיקרית של ענין אמת ושקר, נעוצה כאמור, בכך שאין הם אלא עדות לדמותה של החברה כולה, ולטיב האנשים מהם היא מורכבת. יתרונות רבים הפסידה מערכת ההסברה הישראלית משום שערכה את הודעתה עד לבירור מדויק וקפדני של האמת על האירועים. ויכוחים על ענין אותות ההצטיינות לא פסקו אצלנו — אך נוטים היינו לעתים לשכוח שכל אלה, ועוד דברים רבים אחרים (כגון: קפדנות וקמצנות בציונים לשבת, הקפדה על נקיון-כפיו של הצבא, וכיוצא באלו), אינם אלא צדדים שונים במערכת אחת, מערכת השמירה על רמתה המוסרית והאנושית של חברת הלוחם מים הישראלית.

איכויות אנושיות וחברתיות אלו אינן נולדות ביום אחד. הן נעוצות במסכת חיים, בתהליכים הסטוריים, במצב כלכלי, במבנה חברתי ומעל לכל — במסורות חינוכיות של עם שלם. בשנים שקדמו למערכת "סיני" קוננו בלבנו, משום כך, תמיהות וספיקות בקשר לעמידתם של העולים החדשים בני ארצות נחשלות, ובעיקר אלה מארצות-ערב, שאת דמות החברה בארצות אלה אנו מכירים מקרוב, והנה בא מבצע "קדש" וכל ספקותינו נמוגו. בני עדות המזרח, שהיו אחוזי ניכר — ואולי מכריע — במספר הלוחמים, לא זו בלבד שלא הכזיבו אלא אף התגלו לעתים קרובות כעומדים ברום מעלות הגבורה. בטנקים שלחמו באבו-עגילה ישבו לא רק עוזי מגניגר וגדי משריד, כי אם דהבני מעדן וקונפורטי ממרקש. בתחקיר שנערך לטנקאים לאחר הקרב על משלט 37 ברפיח מספר ניסים, נהגו של אחד הטנקים, שהגיע מעיראק עם העליה הגדולה שלאחר מלחמת הקוממיות:

"...כשהגענו לפני המוצב החלו המצרים דופקים מהתותחנים, ישר חולנו... עם פגזים שחודרים. אני נבהלתי והכנסתי למהלך אחורי והתחלתי לסגת. אך פתאום תפסתי את עצמי בראש ואמרתי לי: 'ניסים, מה אתה עושה?!' תיכף הכנסתי למהלך ראשון והסתערת קדימה עם כל היתר. כעבור שניות אחדות היה המוצב בידנו".

יש משהו נוגע ללב בתיאור תמים זה, ומבחינת הנושא שלנו היום הוא חושף מהות עמוקה. יש צורך במחקר מיוחד כדי שנוכל לענות תשובה מלאה לשאלה המעניינת והמתמיהה — מה בעצם אירע לאותו בן-בגדד במשך שלוש או חמש שנות חייו בישראל, שהפך את לבו ונטע בו את היכולת הרוחנית לנצח במלחמה את שכניו בני המזרח, שאך אתמול היה הוא עצמו אחד מהם. ואולי אף נחות מהם במעמדו החברתי והאישי. אסתפק פה רק בהערה אחת, שתהווה אף את נקודת המוצא לנושא הרביעי של הרצאתי. הקול הפנימי שקרא באזניו של הטנקאי: "ניסים, מה אתה עושה?!" — לא היה קול הנובע מהתשתית האנטרופולוגית של אותו לוחם. לא היה זה קולם של האינסטינקטים, או של הדחפים האינדיבידואליים, לא היה זה קולו של האני המקורי — היה זה קולו של אני חדש, שנוסף לניסים בשנים מאוחרות יותר, היה זה קולה של החברה שאימצה אותו כבן. קולה של תודעה קיבור צית שהצליחה להיטמע בתוך ישותו של ניסים, ומאחר שהיתה החברה יקרה ללבו עד מאוד, ומאחר שהיכה בה שורשים והיא הנינה אותו, הפכה התודעה הקיבוצית בלבו לציווי

מחייב ומפעיל. היה זה קולה של הבושה, ולבושה אין כל משמעות אלא כתופעה חברתית.

במחקרם של הסוציולוגים האמריקאים שילס ויאנוביץ' על הווארמכט הגרמני בסוף ימיו ישנה תרומה חשובה לחקר בעיות רוח-הלחמה. הם מדגישים את גורם הליכוד החברתי של הקבוצות הראשוניות בצבא. כיתות ומחלקות אשר איבדו זה מכבר את המוטיבציה הלאומית-אידיאית ללחימתם — טענו שילס ויאנוביץ' — ואפילו-כאלו שהלחימה נראתה להם בבהירות כמשחק אבוד, המשיכו להילחם ביעילות ואפילו בהתלהבות, כל עוד נשמר הליכוד החברתי שלהן, כל עוד היה החייל הבודד אחוז במסכת סבוכה של התחייבויות רגשיות ומוסריות לחבריו ולמסגרת החברתית, אשר נולדו בו כתוצאה של שירות ממושך בצותא.

צה"ל מורכב, כידוע, מצבא סדיר ומצבא מילואים. בעית הליכוד החברתי בקרב הצבא הסדיר אינה קשה במיוחד, כי השירות המשותף במשך שנתיים וחצי ביחידות בעלות מסורת ארוכה, יחסית, דיים להבטיח את היוצרות. אולם, סימן-שאלה גדול עמד בפני מפקדי צה"ל בכל הנוגע ליחידות המילואים. איש המילואים שרוי במשך כל השנה בחברה שונה מזו המצויה במסגרתו הצבאית. עמדתו בחברה, שמו הטוב, בור שותיו והתחייבויותיו קשורים למקום אחר. יתר על כן, בגלל העתקת מגורים — שהיא תופעה נפוצה במדינה — היתה נדידה גדולה של חיילים בקרב יחידות המילואים. כמו כן, בעקבות גידול האוכלוסיה שלנו, טושטש הקשר בין מעשיו של האזרח בשעת שירותו בצבא ובין יחסה של החברה האזרחית אליו בחיי יום-יום. כי המצב השתנה שינוי רב מאז ימי מלחמת-השחרור, כשמרבית הייליה של הפלוגה עליה פיקדתי היו חברי מבית-הספר ומתנועת-הנוער.

מה היו פני הדברים מבחינת הליכוד החברתי במבצע "קדש"? התמונה לא היתה אחידה. היו חטיבות-מילואים שרוח לחי-מתם, אפילו היתה גבוהה כשלעצמה, נפלה במידת מה מזו של חטיבות אחרות. הליכוד החברתי בלט בחטיבות-מילואים שעיקר אנשיה באו מהישוב החקלאי של העמקים, הכולל הרבה בני קיבוצים ומושבים. ליכוד רב בלט גם ביחידות השריון. אבל למרות ההבדלים היחסיים בין היחידות השונות, התגלה בדרך כלל הליכוד החברתי בכל יחידות המילואים כגורם פעיל ובעל השפעה מבורכת על רוח-הלחמה. לבד מגורמים כלליים השייכים לנסיבות האובייקטיביות של קיור מנו — כגון העובדה שעל אף גידולנו המספרי עודנו מדינה קטנה שליוכדה החברתי הכולל הוא גבוה — כדאי לציין שני גורמים, שהופעלו על-ידי המטה-הכללי באופן מודע ומתוך תכנון שכוון לאותו ענין עצמו.

רוב יחידות המילואים, ובעיקר יחידות השריון, השתדלו מאוד בשנים האחרונות לפני המבצע להקטין ככל האפשר את נדידת-החיילים מיחידה ליחידה. שנית, לרגל מצבי מתיחות בטחונית חוזרים ונשנים במשך שנת תשט"ז, וכן גם בגלל תכנון מטכ"לי מכונן — גויסו כל יחידות המילואים בשנה שקדמה למבצע "קדש" לתקופות-אימון ממושכות, ומספר ניכר של יחידות אף גויס יותר מפעם אחת. חיילי המילואים שלחמו ב"סיני", שוב לא היו מספרים אלמוניים בתוך יחידה

פני מולידה מבצעים מסוג מבצע „קדש“.

חמישה הם העקרונות עליהן מושתתת התפיסה הזאת: התקדמות, מהירות, תוקפנות, ביצוע בכל מחיר, הפיקוד הצועד בראש. היו אלה עקרונות שנבחנו ונתגבשו בקרב היחידות הלוחמות במשך שנים; אלה היו עקרונות שעל פיהם הונח צה"ל למלחמה.

בספרו על מערכת „סיני“ מעלה גנרל מרשל בחינה מענינת. כשנכנסת יחידה צבאית אל תוך שדה־אש פתוחות לפניו מספר דרכים; הבחירה באחת מהן תלויה באופיו של הצבא עליו היא נמנית. יש צבא שישתדל לסגת ולהיערך מחדש — וזה על־פירוב גרוע למדי. רוב הצבאות ילמדו את מפקדיהם לרדת לקרקע אך להשתדל לצאת מהאש הצידה, ולתפוס מחסה מחוץ לריכוז האש. בישראל פותחה שיטה חדשה: יוצאים מריכוז־האש קדימה. הציווי „תמיד קדימה“ אינו רק שיטה של מהירות ושל תוקפנות אלא גם שיטה הנותנת בטיחות גבוהה ללוחמים. זוהי סיסמה הנולדת מתוך רוח רמה אך גם יוצרת אותה תמיד מחדש.

על ענין המהירות אמר פעם הרמטכ"ל־דאז: תארו לכם שניתנת לשחמטאי הזדמנות לעשות שניים או שלושה מהלכים לפני שיהיה סיפק בידי יריבו לעשות אפילו מהלך אחד. איזה יתרון עצום יקנה לעצמו הראשון! לרוע המזל, אסור הדבר בשחמט לפי חוקי המשחק, אך במלחמה ניתן הדבר להיעשות על־ידי המהירות. כתוצאה מיומנתו ההתחלית יחלוף זמן מה בטרם יתאושש האויב מהתדהמה. בטרם יוכל להבין ולדעת מה בעצם קרה, ובטרם יוכל להפעיל את גייסותיו. אם נצליח אנו להנחית את המכה השניה ואת המכה השלישית עוד בטרם יתאושש האויב — נוכל להפוך הצלחה מקומית לנצחון מהיר ומוחלט. גם זה אחד מסודות הצלחתנו בסיני. בקשר לענין הליכת המפקדים בראש, אשר שימש נושא לויכוח

שאליה קובצו באופן מקרי אלא אחים־לנשק שהכירו זה את זה מקרוב, קלטו חוויות משותפות מתקופות יוע קודמות. ונקשרו זה אל זה בעבותות חברות וחובה אשר הפכו לעבור תות של מוסר לחימה, של אחריות הדדית והקרבה.

למושג „רוח־הלחימה“ יש וחייב להיות גם תרגום בתחומי דוקטרינת־הלחימה. רוח זו חייבת להשפיע על שיטות הפעולה הטקטיות ועל טכניקות הלחימה. דיון יסודי בסוגיה זו היה מחייבנו לעיין עיון מפורט בתורת הלחימה של צה"ל, ולא כאן המקום לכך. נסתפק, לפי כך, רק במספר דוגמאות ודברים עיקריים.

ירשנו מהצבא הבריטי את שיטת הגששים. כשיחידה צבאית מתקדמת בלילה, היא שולחת שניים־שלושה חיילים קדימה, כדי שיבלשו את נתיב ההתקדמות. לפי שיטה זו היו הגששים מעכבים מדי פעם בפעם את הגוף העיקרי, כדי לבחון מקומות חשודים. כתוצאה מכך היתה התנועה נעשית מסורבלת ואטית. במקרה של היתקלות נפתחה פרוצדורה מסובכת של ירידה אל הקרקע, תצפית, שיקולים, התפרסות וכו'. מבית־מדרשם של הצנחנים שלנו התפתחה שיטה חדשה: בראש הגוף נעה קבוצת־חוד. אין בולשים את הדרך אלא נעים במהירות קדימה, ובמקרה של היתקלות נערכת באופן אוטומטי הסתערות על מארב האויב כדי לפלס בכוח דרך לגוף העיקרי המתקדם. על פי רוב היה מפקד בדרג גבוה יחסית פוקד על החוד ומשתתף בו בעצמו. שיטה זו איננה רק שינוי בטכניקה, אלא מהוה גם שינוי עמוק בכל הגישה לנושא הלחימה. היא מתבססת על סדר קדימות אחר בבחירת עקרונות המלחמה והיא נובעת מרוח־לחימה שונה. ניתן לומר, אולי בצורה סמלית מעט, כי שיטת הגששים ברמת הכיתה והמחלקה מוליכה לפעולות מסוג הפעולה הבריטית בסוג; שיטת החוד התוק

חיים רבים בתוכנו, הרשונא לי לקרוא בפניכם קטע מתוך ספרו של משה שמיר „כבשת הרש“. בנו של תועי, מלך חמת, משוחח עם אוריה החתי על המלחמה בין דוד המלך ובין שובך, שר-צבא מלך ארם, ואומר:

„תנוח דעתך — הנצחון לדוד הוא, למלך. הן ידעת מי הוא ההולך בראש צבאות ארם — שר-צבא הוא ההולך. עבד מעבדי המלך, והמלך מלכם אֵיִהוּ? — ספון בארמונו, בדמשק — — — ומי הוא ההולך בראש צבאות יהודה, אף זאת ידעת, לא־כן? המלך בראש צבאות־יהודה, המלך בעצמו ובבשרו. כאחד עם שריו, עם גיבוריו ועם חייליו, ועם אחרון עבדיו. בראשם הוא, אל נוכח פני המלחמה ראש וראשון. המלך יכה את שר-הצבא, ראה כי אמרתי. ההולך בגופו — את השולח עבדו תחתיו... הן מטיב אתה ממני לדעת את נפש הצבאות, כלום לא נכותה דיברתי? — הנה כן: כדרך ששלח המלך את שר-הצבא תחתיו, ישלח שר-הצבא את הכפופים לו תחתיו. הללו את הפחותים מהם, הללו — את הסרים למשמעתם, הללו — את אחרוני האספסוף. טַבַּע להם הדדעור דגם, וכמינו וכגונו יעשה צבאו כולו. הדדעור אחד חמק מן הקרב — עשרה ריבוא הדדעור יצאו לקרב תחתיו. צבא ארם כולו — צבא המון המוני הדדעור

ב„מעמד הר־סיני“

קטנים, חסים על עורם, נקועים מזולתם, נמלטים על נפשם... וכנגדם צבא יהודה — כדגם שטבע להם דוד כן יעשו גם הם. כדרך שהלך דוד בעצמו, ילכו שריו בעצמם, בראש גדודיהם ילכו — להלהיט רוחם ולהגביר תאות נצחונם. מהם יראו כן יעשו הסרים למשמעתם, וכמותם — הפחותים מהם, ואף שרי־העשרה, ונמצא כל הצבא הגדול הזה מתפרץ ואץ להכות ולהשמיד, להערות נפשו על שדה הקטל, בגבורה גדולה, בשם אלוהיהם ובשם מלכם, מחוברים זה לזה, מסייעים זה לזה, קונים ישועתם בדמם“.

לאחר שבחנו רוח־הלחימה במערכת „קדש“ מבחינות שונות, הרשונא לי לערוך השנאה בין מערכה זו ובין מלחמת השחרור שלנו. הרצון להשוות אירועים הסטוריים שונים נטיה טבעית היא אצל כותבי־העתים. על־פירוב מבקשים הם להשוות תקופות שונות לשם מציאת הקווים השווים והדומים, כדי לחשוף בדרך זו את החוקיות ההסטורית. אולם, משום שהבולטת ביותר בכל קווי־האופי של ההווה ההסטורית היא הרב־גוניות של התופעות, שפירושה האחר הוא — ייחודה וחד־פעמיותה של כל תופעה ותופעה כשלעצמה, דומה כאילו נדונות השואות, המבקשות את השוויון, לכשלון או לשטחיות. אבל ערכן של השנאות הסטוריות נעוץ, לדעתי, דוקא בהבלטת השוני שבין תקופות שונות. הבלטת שוני זו אינה אלא ראית האירועים בפרספקטיבה, והיא עשויה להעשיר את משמעותם של האירועים הנבונים לגבי דיננו, ולהקנות מימדים נוספים לתהליכי ההתפתחות וההשתנות. כל השנאה שנשואה אם מערכת „סיני“ ל־מלחמת השחרור שלנו, מהבחינה הצבאית, המדינית, הארגונית או מכל בחינה אחרת, תבליט לעינינו מיד את הדרך הארוכה ורבת ההשגים שעשתה המדינה במשך שבע שנות קיומה הראשונות, ואת השוני העצום שחל בנו, במעמדנו ובמצבנו, החיצוניים כפנימיים. וענין הראוי לבחינה הוא, אולם, גם השנאות רוחן של שתי המלחמות או, נאמר, אפיריון מצב־הרוח, האוירה אשר שררה בהן, סוג הגבורה שנתגלתה בהן — תהיה מאלפת, מלחמת הקוממיות היתה ביסודה מלחמה טראגית, מלחמה שנמהלו בה הרבה עצב עם מעט מאוד שמחות, חרף כל נצחונותינו. היתה זו מלחמה רבת קרבנות וממושכת. היתה זו מלחמה שנעשתה מתוך התאמצות עליונה של אומה בכל רמ"ח אבריה, אומה שזה עתה נולדה מחדש וכל מעשיה מגומגמים, רבי תלאות וקשיים. במשפחות רבות מישראל נטבעה מלחמת השחרור בזכרון של כאב ושכול.

מערכת „סיני“ היתה שונה. ודאי, לאותן משפחות שאבדו בה את יקיריהן תשאר גם היא זכרון עצב ויתמות, אך לאומה ככלל היתה זו מלחמה קצרה ונלהבה — מותר, דומני, לומר כמעט חגיגית. היה בה

מעוף רב והרבה שמחה, היתה בה התפרצות עממית ורגש של שחרור והתנערות. יותר מכל מצאה התפרקות זו את ביטוייה בימים שלאחר המבצע, כאשר אלפים אלפים מבני ישראל נהרו לסיני בנעריהם ובזקניהם למשש במו ידיהם, להריח כמו אפס ולחזות במו עיניהם את השחרור הגדול, את היציאה למרחבים, את מראה המדבר המוטל לפניו דומם ומדבר — כסמל לנצחונם ולאדנותם. המעיין בשירים ובפזמונים שנוצרו בשתי מלחמות אלו יבחין מיד בהבדל הגדול. מרבית השירים של מלחמת השחרור הם נוגים, מלנכוליים: „הן אפשר ובג'יפ שעבר“, אומר המשורר בתש"ח, „שאנו בחורים כי נגמר... הן אפשר בין עשן ובין

אש לחלום כי הכל כבר נגמר“. חרוזיו של משורר מערכת „סיני“, נימתם שונה היא: „לא אגדה רעי, לא אגדה, ולא חלום עובר. הנה מול הר סיני, הסנה, הסנה בוער, והוא בוער באון, בפי גדודי בנים, ושערי העיר ביד השמשונים“.

ובסיום הרצאתי, עוד מלה אחת כלקח לעתיד לבוא. בשיחה עם סופרים צעירים בינואר 1956 אמר רב־אלוף דיין: „נחוץ לנו הרבה כוח רוחני כדי שנוכל למצות את כוחנו הגופני עד תום“. זה היה סוד נצחוננו בסיני, ומאחר ולעולם לא יהיה כוחנו הגופני רב ומספיק, הרי שאין לפנינו דרך אחרת ללכת בה, אלא שנהיה מאמצים את כוחנו הרוחני עד תום.

המפקד, הספר - ורוח הגייסות

נוסח גרמני — 1914

נוסח רוסי — 1941

...פעם, בחזית־המזרח, נשלחה פלוגתי, במעטה החשיכה, אל עמדה קדמית חשופה — כשלב־הכנה לקראת עריכת התקפת־פתע. אנשי הפלוגה הסוּ עצמם ככל שיוכלו, כי היה עליהם להישאר בעמדה מגולה זו במשך כל שעות היום, עד למחרת. אילו נתגלו — נתונים היו לרחמיה של הארטילריה הרוסית, וזאת בטנחים קרובים למדי.

במשך היום ביצעה הארטילריה הרוסית מספר־פעמים „ירי־בילוש“. אשר הגיע אף קרוב מאוד אל העמדה אותה תפסו. הדבר כה הגביר, בהדרגה, את עצבנות חיילי עד שנתעורר אצלי הרושם כי עוד מעט יזנק משם, בבקשם מחסה. קראתי אז לספר הפלוגה ואמרתי לו כי יתקין את תספורתי — וזאת בתחום־ראייתה של הפלוגה כולה. התעלמות זו מן המצב הרגיעה את אנשי, והם נשארו כולם במקומותיהם

מצוטט במאמרו של גנרל אמריקני „על מנהיגות“ כסיפור על קפיטן גרמני, שלמד יחד אתו בביה"ס לרגלים של צבא־ארה"ב ב־1925 — ושהיה, לימים, אחד הגנרלים הנודעים במלחמת־העולם השנייה.

„שעה שתיארתי, כיצד הסתכלתי מעמדת־התצפית של גדודי במשך קפת על הטנקים וחיל־הרגלים הגרמניים הפורצים אל העיר וולוקו־לאמסק, שאל פאנפילוב:

— „ובאיזו שעה, חבר מומיש־אולי, ראית זאת?“

— „בשעה אחת אחר־הצהרים בקירוב.“

פאנפילוב פרץ בצחוק.

— „בדיוק אז גמרתי אומר בנפשי להתגלח. המסיבות, חבר מומיש־אולי, היו... צריך היה — פאנפילוב טילטל ראשו השב, הגזז באורח־חיילים, אישהו הצדה, שוב קרץ לי, — צריך היה להרגיע את קהל אנשי־המטה שלי, בבית־המטה שבקצה העיר שלתוכה כבר פרצו הגרמנים. הזמנתי ספר, וברחוב — טראַן־טאראאך פגזים... הספר זרק את התער, המברשת, ברח. ואני צועק: חבר דורפמאן, ראש־המטה! הספר ברח, סיימ־נא את מלאכת הגילוח, עשה עמדי חסד... ואמנם, החזקנו שם מעמד עוד כשלוש שעות.“

— „חבר גנרל, אינך נשמר לנפשך.“

— „אין דבר... תיחפז — והיית לצחוק בעיני האויב... אך המשך,

המשך, חבר מומיש־אולי, ספר על הקרב שלך.“

מתוך „ימים אחדים“ לא. בק — ספר־המשך ל„אנשי־פאנפילוב“, אשר תרגומו העברי כבר עשה למוכר לרבים ממפקדינו את דמותו יוצאת־הדופן של מפקד־דיביות אשר הפך לאגדה־למחצה.